

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА, ПРЕДМЕТА І МЕТОДІВ
ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТВОРЕННЯ,
ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ**

**SEPARATE ISSUES OF DEFINING THE OBJECT, SUBJECT AND METHODS
OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE CREATION, IMPLEMENTATION
AND USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UKRAINE**

Актуальність статті полягає в тому, що визначення об'єкту, предмету і методів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, закладення необхідного наукового підґрунтя дасть змогу для вдосконалення процесу нормотворчості та правозастосування у галузі розвитку штучного інтелекту в Україні. Метою статті є визначення об'єкта, предмета і методів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. Досліджено об'єкт, предмет і методи публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні. З'ясовано, що до об'єктів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні можна віднести три складові: 1) галузь створення, впровадження та використання штучного інтелекту; 2) конструкторсько-технологічну документацію для створення, впровадження та використання різноманітних технологій штучного інтелекту; 3) діяльність відповідних суб'єктів, пов'язана зі створенням, впровадженням та використанням технологій штучного інтелекту. Визначено, що предметом розгляданого виду публічного адміністрування можна визначити дві групи суспільних відносин: 1) внутрішні адміністративно-правові відносини, пов'язані із організацією та функціонуванням органів, що здійснюють публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні; 2) зовнішні адміністративно-правові відносини між фізичними або юридичними особами, які задіяні у діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту з приводу реалізації ними можливості здійснювати таку діяльність, з одного боку, та уповноваженими органами, які здійснюють публічне адміністрування розгляданого виду діяльності, з іншого. Доведено, що публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні можливо здійснювати за допомогою поєднання, зокрема, наступних методів: імперативного, диспозитивного, примусу, переконання, заохочення та рекомендації. Обрання того чи іншого методу залежить від питання, яке слід розв'язати при здійсненні публічного адміністрування розгляданого виду діяльності.

Ключові слова: публічне адміністрування, штучний інтелект, об'єкт публічного адміністрування, метод публічного адміністрування, предмет публічного адміністрування.

The relevance of the article lies in the fact that the definition of the object, subject and methods of public administration of the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine, laying the necessary scientific foundation will allow for the improvement of the process of rule-making and law enforcement in the field of development of artificial intelligence in Ukraine. The purpose of the article is to define the object, subject and methods of public administration of creation, implementation

and use of artificial intelligence in Ukraine. The object, subject and methods of public administration of creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine were studied. It has been found that three components can be attributed to the objects of public administration of creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine: 1) the field of creation, implementation and use of artificial intelligence technologies; 2) design and technological documentation for the creation, implementation and use of various artificial intelligence technologies; 3) activities of relevant subjects related to the creation, implementation and use of artificial intelligence technologies. It was determined that two groups of public relations can be defined as the subject of the considered type of public administration: 1) internal administrative and legal relations related to the organization and functioning of bodies that carry out public administration of activities related to the creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine; 2) external administrative and legal relations between natural or legal entities involved in the creation, implementation and use of artificial intelligence, on the one hand, and authorized bodies that carry out public administration of the type of activity in question, on the other. It has been proven that the public administration of creation, implementation and use of artificial intelligence in Ukraine can be carried out using a combination of, in particular, the following methods: imperative, dispositive, coercion, persuasion, encouragement and recommendation. The choice of one or another method depends on the issue that should be resolved during the implementation of public administration of the considered type of activity.

Key words: *public administration, artificial intelligence, object of public administration, method of public administration, subject of public administration.*

Постановка проблеми. З'ясування сутності та механізму публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні буде неповною, якщо не встановити його об'єкт і предмет та не визначити методи.

Так, об'єкт публічного адміністрування вказує на сферу, в яких воно здійснюється. За допомогою правильного визначення предмета публічного адміністрування у відповідній сфері можна визначити коло суспільних відносин, які саме піддаються публічному адмініструванню. А за допомогою методів можна обрати правильні прийоми, способи та засоби впливу адміністративно-правових норм на суспільні відносини у відповідній сфері.

Тому визначення об'єкту, предмету і методів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, закладення необхідного наукового підґрунтя дасть змогу для вдосконалення процесу нормотворчості та правозастосування у галузі розвитку штучного інтелекту в Україні.

Стан дослідження. Дослідженню проблем визначення змісту та сутності публічного адміністрування в окремих галузях суспільних відносин приділяли свою увагу такі, зокрема, вчені, як: Т.Л. Антонова, К.В. Барсуков, Ю.А. Будник, А.П. Гетьман, І.А. Городецька, В.А. Головка, Ю.С. Кічул, В.А. Лазаренко, Д.В. Мамчур, А.В. Матвійчук, О.Й. Разводовський, В.В. Шеховцов, В.Д. Черній та інші.

Проте у доктрині адміністративного права відсутні визначення таких важливих складових сутності публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, як об'єкт, предмет і методи.

Метою статті є визначення об'єкта, предмета і методів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. З точки зору філософії «об'єкт» – це те, що існує поза нами і незалежно від нашої свідомості [1, с. 129]. А теорія держави і права під об'єктом правового регулювання розуміє матеріальні та нематеріальні блага, з приводу яких здійснюється таке регулювання. Крім того, поняття «об'єкт правового регулювання» фактично є тотожним поняттю «об'єкт права» [2, с. 212–213]. Тобто можна припустити, що об'єкт правового регулювання відповідає і об'єкту правовідносин. Таким чином, слід звернутись до доктрини та з'ясувати, що розуміється під зазначеною категорією права.

К.Г. Волинка об'єктом правовідносин називає те матеріальне або нематеріальне благо, на використання або охорону якого спрямовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників правових відносин. Відповідно вчений поділяє об'єкти правовідносин на наступні групи: матері-

альні – предмети матеріального світу, створені природою або людиною; нематеріальні особисті блага – життя, честь і гідність, здоров'я, недоторканність, безпека; продукти духовної та інтелектуальної творчості (твори літератури, мистецтва, живопису, музики, наукові винаходи і раціоналізаторські пропозиції тощо); дії суб'єктів, коли уповноважена особа має право вимагати від зобов'язаної виконання певних дій (дії – це об'єкт правовідносин, наприклад, послуги); цінні папери, офіційні документи – паспорти, дипломи, сертифікати, гроші, лотерейні білети [3, с. 160]. Тобто технології штучного інтелекту, як наукові винаходи, також є повноправними об'єктами правовідносин.

Підтвердженням цієї думки буде позиція В.Ю. Волкова, який об'єктом адміністративно-правового регулювання в галузі стандартизації та сертифікації і називає власно галузь стандартизації та сертифікації [4, с. 4]. А Н.Ф. Вашук об'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері легкої промисловості України визначив саму сферу легкої промисловості [5, с. 10]. Постає питання щодо вживання терміну «галузь» або «сфера» у визначенні об'єкта публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні.

У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні зазначається, що існує галузь штучного інтелекту як напрям діяльності у сфері інформаційних технологій, який забезпечує створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту [6]. Тобто у розгляданому нами виді адміністративно-правового регулювання об'єктом виступає галузь створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту.

Водночас до об'єктів правовідносин входить більш широке коло різних матеріальних та нематеріальних благ, що можуть бути об'єктами певного виду правового регулювання.

Так, з точки зору адміністративного права об'єктами адміністративно-правових відносин можуть бути різноманітні матеріальні та нематеріальні блага, які становлять публічну цінність, а також діяння суб'єктів адміністративного права, пов'язані з цими благами, а саме: 1) нематеріальні особисті блага людини – життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність, безпеку, свободу пересування та ін.; 2) матеріальні – предмети матеріального світу, створені природою чи людиною; 3) дії суб'єктів адміністративно-правових відносин, коли суб'єкт чи об'єкт публічного управління має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання певних дій [7, с.22]. Як бачимо, особливість об'єктів адміністративних правовідносин полягає лише у тому, що вони зазнають впливу з боку суб'єктів публічного адміністрування певного виду діяльності.

А. М. Чорна відзначає, що об'єктом адміністративно-правових відносин є поведінка учасників управлінських відносин (дії, утримання від дій). Адміністративне право має велику кількість об'єктів, до яких належить, зокрема, підприємницька діяльність [1, с. 129]. Таким чином, до розгляданого нами об'єкту адміністративно-правового регулювання можна віднести діяльність, пов'язану зі створенням, впровадженням та використанням штучного інтелекту.

Крім того, Є. Єршов визначив об'єкт адміністративно-правового регулювання цивільної авіації України як «матеріальні й нематеріальні блага: повітряний простір, авіаційна техніка та конструкторсько-технологічна документація до неї, різноманітне авіаційне обладнання щодо управління повітряним рухом тощо, з приводу яких виникають правовідносини, тобто стійкі правові зв'язки між суб'єктами щодо використання повітряного простору за допомогою повітряних суден із метою здійснення повітряних перевезень, виконання авіаційних робіт, обслуговуванням повітряного руху, сертифікацією суб'єктів та об'єктів авіаційної діяльності тощо» [8, с. 46]. Відповідно, до об'єкту публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні можна віднести, зокрема, конструкторсько-технологічну документацію для створення, впровадження та використання різноманітних технологій штучного інтелекту.

Що стосується предмету правового регулювання, то під останнім теорія держави та права розуміє «конкретні суспільні відносини, що потребують урегулювання саме нормами права, а не іншими соціальними нормами. Йому властиві такі ознаки: це мають бути соціальні відносини, іншими словами відносини між людьми, оскільки право не регулює наприклад процесів, які можуть протікати в природі; це відносини, які мають носити свідомий характер. Тобто суб'єкти, вступаючи в такі відносини, повинні розуміти свої діти та керувати ними, а не діяти у стані гіпнозу, фізичного чи психічного примусу; це найбільш важливі суспільні відносини для конкретної людини, групи людей чи суспільства в цілому; це відносини, які можуть бути врегульовані саме нормами права, а не іншими соціальними регуляторами, що зайвий раз підкреслює їх важливість і значущість» [9, с. 256–257].

До сфери адміністративно-правового регулювання входять відносини, які відображають: індивідуальні публічні потреби фізичних і юридичних осіб; третіх осіб, права та свободи яких порушуються першими; загальний публічний інтерес держави й Українського народу в цілому; які реалізують імперативно-владну компетенцію публічної адміністрації та взаємні публічні інтереси всіх невіддільних учасників адміністративно-правових відносин, кожний з яких має йти на певний утилек своїх інтересів задля задоволення інтересів іншого; які потребують дотримання певних установлених державою в адміністративно-правових нормах правил [10, с. 115].

Відповідно, в адміністративному праві «регулюванню відповідають такі види суспільних відносин: відносини між фізичними або юридичними особами, які звернулися до суб'єкта публічної адміністрації з вимогою забезпечити їх публічні, свободи та законні інтереси (у цьому разі суб'єкт публічної адміністрації діяти владно щодо об'єкта управління не може, оскільки є зобов'язальним перед ним); відносини між суб'єктом публічної адміністрації та фізичними й юридичними особами, які порушують права свободи третіх осіб, публічний інтерес суспільства та держави (тут виникають класичні адміністративно-правові відносини: суб'єкт публічного управління є імперативно владним, а об'єкти зобов'язані виконувати його законні вимоги); імперативно-владні відносини між вищими та нижчими суб'єктами публічної адміністрації, що засновані на праві» [11, с. 206]. Тобто мова йде про існування адміністративно-правових відносин подвійного характеру: внутрішніх, спрямованих на регулювання діяльності відповідних органів та зовнішніх, що спрямовані на здійснення визначених таким органам функцій.

Якщо розглядати конкретний вид адміністративно-правового регулювання, то наприклад, В.М. Бевзенко та Р.С. Мельник вважають, що «органи місцевого самоврядування беруть участь у адміністративно-правових відносинах подвійного характеру: внутрішніх адміністративно-правових відносинах, пов'язаних із організацією існування й функціонування цих органів; зовнішніх адміністративно-правових відносинах, котрі виникають у зв'язку із: 1) здійсненням цими органами повноважень у різноманітних сферах суспільного життя територіальної громади для 2) самостійного вирішення справ місцевого значення в межах Конституції і законів України та 3) представництва спільних інтересів територіальних громад» [12, с. 155].

Що стосується методів правового регулювання, то у теорії держави та права їх загальноприйнято визначати як «обумовлені предметом правового регулювання різні прийоми, способи, засоби впливу права на суспільні відносини» [9, с. 257]. А під методами адміністративно-правового регулювання розуміється сукупність правових засобів та способів, що використовуються уповноваженими суб'єктами для регулювання суспільних відносин в процесі реалізації виконавчої влади [13].

Не вступаючи у полеміку щодо класифікації методів відзначимо, що сучасні дослідники цілком справедливо звертають увагу на те, що, наприклад, адміністративному праву рівною мірою притаманні як імперативний, так і диспозитивний методи правового регулювання [13; 14, с. 74–77].

Імперативний метод базується на відносинах субординації між учасниками суспільних відносин – вони не є рівними за статусом. За його допомогою регулюються відносини, в яких пріоритет надається загальносоціальному інтересу. В державно-організованому суспільстві загальносоціальні інтереси виражає держава, яка здійснює централізоване управління суспільними процесами та наділена владними повноваженнями. Тому централізований, імперативний метод використовується в публічно-правових галузях (конституційне, адміністративне, кримінальне право) [3, с. 105]. А під диспозитивним методом розуміється «засіб регулювання відносин між рівноправними учасниками правовідносин. Він надає можливість сторонам самостійно вирішувати питання про форму своїх взаємовідносин, урегульованих нормами права. Цей метод застосовується у сфері дії галузей приватного права (наприклад, цивільного, сімейного права)» [9, с. 257]. За допомогою імперативного методу можливо побудувати ефективну систему публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні, після чого на рівні місцевого самоврядування можливо використовувати диспозитивний метод. Наприклад, при вирішенні питання щодо впровадження у діяльність певної територіальної громади тих чи інших технологій штучного інтелекту.

Так, у рейтингу «ТОП 100» міст, які найбільш ефективно управляють своїми активами та ресурсами, на першому місці знаходиться м. Оденсе (Данія) – невелике місто, яке активно розвивається за допомогою штучного інтелекту. Місто стало кращим за рівнем розвитку розумної парковки; каршерінгу; трафіку громадського транспорту; чистоти енергії; розумного будинку; утилі-

зації відходів; охорони навколишнього середовища; участі громадян; оцифровки уряду; міського планування; освіти; бізнесекосистем; швидкості інтернету; безпеки використання смартфонів» [15, с. 90].

Водночас, можливо використання й інших методів. Так, метод примусу, який можна віднести до імперативного методу, оскільки до його змісту входить заборона певних дій [16, с. 121]. Цей метод можливо використовувати при визначенні заборон щодо впровадження або використання штучного інтелекту у певних сферах життєдіяльності суспільства.

Метод переконання можна охарактеризувати з точки зору існування потреби роз'яснення уповноваженими суб'єктами положень нормативно-правових актів, що приймають суб'єкти публічного адміністрування розгляданого виду діяльності, доцільності їх прийняття та необхідності дотримання саме таких правил поведінки всіма учасниками суспільних відносин у сфері створення, впровадження та використання штучного інтелекту [16, с. 121].

Метод заохочення як засіб впливу полягає в тому, щоб через свідомість направляти волю людей на вчинення корисних справ, реалізацію потрібної поведінки у певних правовідносинах [16, с. 121]. Використання цього методу для публічного адміністрування розгляданого нами виду діяльності важливо, оскільки він буде стимулювати розвиток технологій штучного інтелекту в Україні.

Метод рекомендації полягає в тому, що органи публічного адміністрування пропонують той чи інший варіант рішення, а особи, які займаються створенням, впровадженням та/або використанням штучного інтелекту самі визначають його прийнятність [16, с. 121]. У тих випадках, де можливо прийняти альтернативне рішення щодо, наприклад, впровадження того чи іншого продукту технологій штучного інтелекту, використання цього методу допоможе органу публічного адміністрування, не використовуючи примус, запропонувати суб'єкту впровадження перелік найбільш прийнятних варіантів, якщо виникне така потреба, і суб'єкт, не відчуваючи імперативного тиску, спираючись на фахову рекомендацію, сам зможе обрати найкращий варіант впровадження тієї чи іншої технології.

Висновок. До об'єктів публічного адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні можна віднести три складові: 1) галузь створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту; 2) конструкторсько-технологічну документацію для створення, впровадження та використання різноманітних технологій штучного інтелекту; 3) діяльність відповідних суб'єктів, пов'язана зі створенням, впровадженням та використанням технологій штучного інтелекту.

Предметом розгляданого виду публічного адміністрування можна визначити дві групи суспільних відносин:

1) внутрішні адміністративно-правові відносини, пов'язані із організацією та функціонуванням органів, що здійснюють публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні;

2) зовнішні адміністративно-правові відносини між фізичними або юридичними особами, які задіяні у діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту з приводу реалізації ними можливості здійснювати таку діяльність, з одного боку, та уповноваженими органами, які здійснюють публічне адміністрування розгляданого виду діяльності, з іншого.

Публічне адміністрування діяльності зі створення, впровадження та використання штучного інтелекту в Україні можливо здійснювати за допомогою поєднання, зокрема, наступних методів: імперативного, диспозитивного, примусу, переконання, заохочення та рекомендації. Обрання того чи іншого методу залежить від питання, яке слід розв'язати при здійсненні публічного адміністрування розгляданого виду діяльності.

Список використаних джерел:

1. Чорна А.М. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 128–132.
2. Юридична енциклопедія : у 6 т. I / уклад. Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблук, В.П. Горбатенко та ін.. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2002. Т. 4 : Н-П. 2002. 717 с.
3. Волинка К.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник. К., 2003. 240 с.
4. Волков В.Ю. Адміністративно-правове регулювання в галузі стандартизації та сертифікації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. ; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2013. 20 с.

5. Вашук Н.Ф. Адміністративно-правове регулювання у сфері легкої промисловості України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 236 с.
6. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
7. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ : Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
8. Єрщов Є. Сутність адміністративно-правового регулювання цивільної авіації України. *Національний юридичний журнал: теорія та практика*. 2014. Жовтень. С. 44–48.
9. Теорія держави та права : навч. посіб. / [С.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
10. Теорія держави і права : навчальний посібник / авт.-упоряд. В. В. Галуцько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа ; за заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон : ХІУІ ХНУВС, 2007. 280 с.
11. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / [В.В. Галуцько, В.І. Курило, С.О. Короед, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванишук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова]; за ред. проф. В.В. Галуцька. Херсон : Грінв Д.С., 2015. 272 с.
12. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. К. : Ваіте, 2014. 376 с.
13. Лук'янець Д. Про співвідношення методу адміністративного права та методів адміністративно-правового регулювання. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324228418.pdf>
14. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія : В.Б. Авер'янов (голова). К. : «Юридична думка», 2004. 584 с.
15. Квітка С., Новіченко Н., Бардах О. Штучний інтелект у муніципальному управлінні: вектори розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2021. Том 9. № 4. С. 85–94.
16. Кравцова К.М. Сутність методів адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів у сільському господарстві України. *Право і сусільство*. 2016. № 2. Частина 3. С. 119–123.